

EVLİLİK GÖÇÜYLE TÜRKİYE'DEN BELÇİKA'YA GELEN GELİNLER VE BOŞANMA SORUNU

Ertuğrul TAŞ

Özet: Belçika'da yaşayan Türk kökenli ailelerin önemli bir bölümü çocuklarını Türkiye'den evlendirmektedir. Buna bağlı olarak her yıl Türkiye'den göç yoluyla Belçika'ya gelip yerleşen gelin ve damatların sayıları birkaç bini bulmaktadır. Türkiye'den gelen eşlerin çoğunlukla dil, iletişim ve uyum sorunu yaşadıkları gözlenmektedir. Son yıllarda evlilik yoluyla Belçika'ya gelen gelinlerde boşanma oranında artış görülmektedir. Gelinler ve onların yaşantıları hakkında yeterli çalışmalar bulunmamaktadır. Bu bağlamda evlilik yoluyla Türkiye'den Belçika'ya gelen gelinleri tanıma amaçlı farklı zamanlarda iki nitel araştırma gerçekleştirdik. Birinci araştırmamız bize Türkiye'den gelen gelinlerin profillerini tanımlama, evliliklerini ve göçü nasıl yaşadıklarını analiz etme imkânı vermiştir. İkinci araştırmamız ise Türkiye'den gelen evlilikliklerini sürdürememiş ve boşanmış gelinlerin evlilik, göç, boşanma ve boşanma sonrası hayat şartlarını irdelememize ve onların deneyimlerine dayanarak benzer durumda olan gelinlere yönelik farklı öneriler tanımlamamıza yardımcı olmuştur. Boşanmaya çoğunlukla Belçika'da yetişmiş Türk asıllı kocanın birtakım kişisel sorunlarının sebep olduğu, bu çalışmada ortaya koyduğumuz en önemli tespittir. Ayrıca boşanan gelinlerin bu süreçte başkalarına bağımlı kaldıkları, yalnızlık ve çaresizlik duygusu yaşadıkları gözlemlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Belçika, evlilik göçü, gelin, damat, terapi evliliği, boşanma sorunu, şiddet, psikolojik yardım.

Brides Coming from Turkey to Belgium Through Marriage Migration and Divorce Problem

Abstract: Most of the Turkish origin families living in Belgium marry their children to a person from Turkey. Therefore, the number of the brides and grooms coming from Turkey to Belgium through migration reaches a few thousands every year. It is observed that the spouses coming from Turkey experience mostly language, communication and rapport problems. Recently, an increase has been seen in the rate of the divorces among the brides coming to Belgium through marriage. There do not exist enough studies about the brides and their lives. In this regard, we carried out two qualitative studies to be familiar with the brides coming from Turkey to Belgium through marriage. The first study has enabled us to define the profiles of the brides coming from Turkey and analyse their marriage and how they experienced the migration. As to the second study, it has given us the opportunity to examine the marriage, migration, divorce and post-divorce living conditions of the brides who could not have gone on their marriage and divorced, and has helped us to bring forward some proposals to similar brides depending on their experiences. The most important finding we specified in this study is that mostly the personal problems of the husband who has been grown up in Belgium gave way to divorce. In addition, it has been observed that divorced brides are dependent on others, and have the feeling of loneliness and desperation in this process.

Key words: Belgium, marriage migration, bride, groom, therapy marriage, divorce problem, violence, psychological help.

Giriş

Günümüzde Belçika’da yaşayan göçmenlerin evlilik uygulamaları politikacıların, sosyal alanda ve sağlık sektörlerinde çalışanların dikkatini çekmektedir. Evlilik uygulamalarıyla ilgili bilgi toplama ve proje geliştirme farklı alan çalışanlarının temel motivasyonlarını oluşturmaktadır.

Göçmenlerin evlilikleriyle ilgili olarak genç evli çiftlerin refakatı, sahte ve zorla evliliklerin önlenmesi gibi birçok inisiyatif bulunmaktadır. Yine 2011 yılında yapılan yasal düzenlemelerle Belçika’da yaşayan birinin Avrupa Birliği dışından biriyle yapacağı evlilik bazı şartlara bağlanmıştır. Aile birleşimi için yaş şartı, belirli bir gelir miktarı ve yeterli büyüklükte lojman koşulları getirilmiştir. Yaş şartına göre, Türkiye’den eş getirecek Türk asıllı birinin 21 yaşını doldurması gerekmektedir¹.

Göçmenlerin evlilik uygulamalarıyla ilgili veriler oldukça az olup bu konunun ilgili göçmen gruplar açısından araştırılması gerekmektedir. Bu bağlamda Belçika’da yaşayan Türkiye asıllı vatandaşların evlilik uygulamalarının incelenmesi bizim için önem arz etmektedir.

Belçika’da yaşayan Türkiyeli gelinler ve boşanma konusuyla ilişkili olarak Belçika ve Belçika’da yaşayan Türk toplumuyla ilgili bazı verileri aktarmak faydalı olacaktır.

Başkenti Brüksel olan Belçika, bir Batı Avrupa ülkesidir. Avrupa Birliği’ne üye olup birliğin ve bazı uluslararası organizasyonların merkezlerini barındırır. 30.528 km²lik bir alanı kaplayan ülkenin nüfusu yaklaşık 10,8 milyon kişidir. Nüfusun % 10 gibi önemli bir bölümü göçmen ve göçmen asıllıdır. Belçika Valon, Flaman ve Brüksel olmak üzere üç bölgeden oluşan federal bir devlettir. Fransız, Flaman ve Alman toplulukları mevcut olup Fransızca, Flamanca ve Almanca ülkenin üç resmî dilidir². Belçika güçlü ekonomisiyle refah düzeyi yüksek bir ülke olup sürekli göç almaktadır.

Türkler, Belçika’ya 1964 yılında iki ülke arasında imzalanan işçi göçü anlaşmasını müteakiben gelmeye başlamışlar. Daha sonrasında aile birleşimi ve evlilik göçleri Belçika’da yaşayan Türklerin sayısını artırmıştır. Bu artış Türkiye’den göç alan diğer Avrupa ülkelerinde de gözlemlenmektedir (Manço, 2000, s. 20; Şahin, 2008, s. 104). Ayrıca Türkiye’de bazı dönemlerde oluşan siyasi ve ekonomik krizler Belçika ve diğer Avrupa ülkelerine çok sayıda siyasi sığınmacının yerleşmesine sebep olmuştur. Kaya ve Kentel’e göre (2007, s. 25),

¹ Le Regroupement Familial: ce qui a changé, 10/10/2013.

² <http://tr.wikipedia.org/wiki/Belçika>, 10/10/2013.

Belçika'da 200.000 Türkiye asıllı göçmen yaşamaktadır. Diğer bir araştırma Türkiye Konsoloslugu kaynaklarına dayanarak 187.700 Türkiye asıllı göçmenin Belçika'da yaşadığını aktarmaktadır (Gelekçi ve Köse, 2009). Eşitlik ve Irkçılıkla Mücadele Merkezi verilerine göre 39.828 Türk uyruklu göçmen Belçika'da yaşamaktadır³. Özellikle Belçika uyruğuna geçenlerin ve onlardan doğanların demografik veri analizi kapsamında takibi güçleşmektedir. Bu da Belçika'da yaşayan Türklerle ilgili farklı istatistiklerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. 2013'te yapılan bir araştırmaya göre Belçika'da yaşayan Türk uyruğuyla doğmuş olanların sayısı 152.000'dir. Belçika'ya yerleşmiş Türklerin % 74 gibi büyük bir çoğunluğu Belçika uyruğuna geçmiştir (Schoonvaere, 2013, s. 67). Manço, Belçika'da yaşayan Türkleri marjinalleşmiş grup olarak tanımlamaktadır. Belçika resmî dillerinin öğrenilememesi, fakir ve gettolaşmış mahallelere yerleşmiş olmaları (etnik ticaret, kahvehane, dernek, cami gibi yerlerin bir araya toplanmış olması), sosyal ve ekonomik uyum zorlukları, okul başarısının düşüklüğü, namus kavramı ve ebeveynlerin gençleri Türkiye'deki köylerinden evlendirmeleri gibi ailevi ve etnik geleneklerin devam ettirilmesi yazar tarafından marjinalleşme nedenleri olarak tanımlanmıştır (Manço, 2000, s. 21).

Evlilik uygulamalarına bakacak olursak, Belçika'da göçmen Türk toplumunda evlenme yaşına gelen genç için temel olarak üç evlenme seçeneği bulunmaktadır. Bunlar Türkiye'den eş seçme, Belçika'dan Türk asıllı bir eş seçme ve başka uyruktan bire eş seçmedir⁴. Türkiye'den eş seçimi şu ana kadar yapılan evliliklerin çoğunluğunu oluşturmaktadır. Belçika'da yaşayan Türklerin % 75 gibi büyük bir çoğunluğu Türkiye'den evliliğe sıcak bakmaktadır (Kaya ve Kentel, 2007, s. 84). Günümüzde bu oran Belçika dışından yapılan evliliklere getirilen yeni koşullar ve bu evliliklerde görülen olası sorunlarla ilgili bilinçlenme gibi nedenlerden dolayı % 40-50'ler seviyesine gerilemiştir. Buna rağmen 2008-2010 yılları arasında evlilik yoluyla Türkiye'den Belçika'ya gelen eşlerin sayısı 5142'dir (Schoonvaere, 2013, s. 41). Belçika'da yaşayan Türklerin 50 yıllık göç geçmişini dikkate alırsak günümüzde on binlerle ifade edebileceğimiz Türkiye'den gelen gelin ve damat Belçika'da yaşamaktadır. Diğer bir araştırma ise evlilik ve göçlerde kadın erkek paritesini vurgulamaktadır (Teule, Vanderwaeren ve Mbah-Fongkimeh, 2012, s. 24). Dolayısıyla evlilik göçüyle Belçika'ya gelmiş olanların yarısını gelinler oluşturmaktadır. Fakat gelinler, Belçika kurumları tarafından fazla tanınmayan bir gruptur. Bu kadınların dil bilmemeleri, kendi sorunlarını ifade edememeleri, çevrelerindeki kurumlarla olan iletişimlerini zorlaştırmaktadır.

³ http://www.diversite.be/?action=publicatie_detail&id=157&thema=4, 02/10/2013.

⁴ Birlikte yaşama ya da hayat arkadaşlığı olarak adlandırılan beraberlikler evlilik modelleri olarak kabul edilmiştir. Belçika'da evlenmeleri kabul gören homoseksüel birliktelikler araştırma kapsamına alınmamıştır.

Bu makalede amacımız evlilik yoluyla Türkiye'den eşlerinin yanına gelen gelinlerle ilgili gerçekleştirdiğimiz iki araştırma çerçevesinde derlediğimiz verileri aktarmak ve gelinleri daha iyi tanımaktır. Birinci araştırma (2003-2007) Türkiye'den Belçika'ya göç etmiş, Valon (Wallonie) bölgesinde ikamet eden ve evliliği süren gelinlerle gerçekleştirilmiştir. Gelinlerin kim oldukları, evlilikleri ve göç yaşantıları gibi konular incelenmiştir. İkinci araştırma (2011-2012) Brüksel'de ikamet eden evlilikleri yürümemiş ve boşanmak zorunda kalmış gelinlerin evlilik, aile hayatı, boşanma süreci, boşanmadan sonra göç ülkesinde hayatlarını nasıl kurdukları gibi konuları ele almaktadır⁵.

1. Araştırma Yöntemleri

1.1. Birinci Araştırma (2003-2007): Türkiye'den Gelin Göçü

1.1.1. Amaç

Çok sayıda gelin farklı psikolojik şikâyetlerle (depresyon, kaygı bozukluğu, psikosomatik şikâyetler vb.) ruh sağlığı merkezlerine başvurmaktadırlar. Göç, evlilik ve aile deneyimlerini, yaşadıkları farklı sorunların sebepleri olarak tanımlamaktadırlar. Klinik çalışma alanında karşılaştığımız bu kadınların ve hemcinslerinin kim olduklarını anlamak ve Belçika'da kendi yaşam alanlarında göç, evlilik ve aile deneyimlerini incelemek amacıyla birinci nitel araştırma gerçekleştirilmiştir.

1.1.2. Araştırma Grubu ve Örneklem

Bu çalışmada araştırma sahası Valon (Wallonie) bölgesiyle sınırlandırılmıştır. Evliliklerini müteakiben Türkiye'den Belçika'ya göç etmiş gelinler araştırma grubunu oluşturmaktadır. Dolayısıyla evlenerek Belçika'ya gelmiş olmak görüşmeye katılan kadınları seçerken temel ölçüt olmuştur. Bu gelinlerin eşlerinin ikinci kuşak ve sonrası Türk göçmen kökenli erkekler olmaları ikinci ölçüt olmuştur. Böylece aile birleşimi çerçevesinde Belçika'ya gelmiş birinci kuşak kadınlar ve diğer farklı yollardan Belçika'ya gelmiş ve yerleşmiş kadınlar araştırma grubunun dışında tutulmuştur.

Araştırma grubu seçilirken *kartopu örneklem* oluşturma yöntemi kullanılmıştır (Depelteau, 2010, ss. 227-230). Bu yöntem özellikle ulaşılması zor kişilerle yapılan araştırmalarda kullanılır. Araştırma çerçevesinde hedef grup önceden tanımlanır fakat örneklem oluşturulmaz. Sadece görüşülecek kişi sayısı belirlenir. Önceden belirlenen ölçütlere göre tespit edilen ve araştırmaya katılmayı kabul eden kişilerle ilk görüşmeler yapılır. Devamında görüşülen

⁵ İkinci araştırma Turkish Lady Derneğinin faaliyetleri kapsamında gerçekleştirilmiştir. Bu sivil toplum örgütü, Belçika'da yaşayan göçmen kadınların içinde yaşadıkları topluma uyum sağlamlarına ve kendilerini geliştirmelerine yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Bu derneğin üyelerinin çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır.

kişilerin yönlendirdiği kişilerle görüşülür. Hedef görüşme sayısına ulaşılmca görüşmeler sonlandırılır.

Araştırma çerçevesinde minimum 20 gelinle bire bir görüşme planlanmıştır. Görüşmeyi kabul eden her katılımcıdan bir başka gelinle görüşmemiz için aracı olması istenmiştir. Uzun süreli saha çalışması sonunda toplam 21 gelinle görüşülmüştür.

1.1.3. Veri Toplama ve Analiz Teknikleri

Bu çalışmada bilimsel görüşme (interview) veri toplama yöntemi olarak kullanılmıştır (De Ketele ve Roegiers, 2009, ss. 12-13).

Görüşmeler için tespit edilen gelinlerle önceden iletişim kurularak randevu alınmıştır. Görüşmeler araştırmaya katılan gelinlerin evinde gerçekleştirilmiştir. Görüşme sırasında diğer aile fertlerinin görüşme odasında bulunmasına izin verilmemiştir. Böylece olası müdahale ve sansürleme girişimlerinin önüne geçmek hedeflenmiştir.

Görüşmeye katılan her geline bu çalışmanın amaçları, görüşmenin kuralları ve içeriği hakkında bilgi verilmiştir. Ele alınan konuların anonim olarak değerlendirileceği teyit edilmiştir.

Görüşme sırasında önceden hazırlanmış 63 yarı-yapılandırılmış soru sorulmuş ve her gelinin hayat hikâyesi alınmıştır. Her görüşme ortalama 1 saat 30 dakika sürmüştür. Görüştüğümüz gelinlerin çoğu görüşmenin kayıt altına alınmasını kabul etmemiştir. Dolayısıyla vermiş oldukları cevaplar kâğıt üzerine not edilmiştir. Her görüşme için bir protokol oluşturulmuştur.

Elde edilen veriler *nitel içerik analiz* teknikleriyle analiz edilmiştir (Depelteau, 2010, ss. 293-314 ; Alami, Desjeux ve Garabuau-Mousaoui, 2009, ss. 105-119). Birinci aşamada görüşme protokolleri ön okumadan geçirilmiştir. Ortak konular tespit edilmiş, kodlanmış ve sonrasında içerik yorumlamasına tabi tutulmuştur. İkinci aşamada her görüşme protokolü bireysel olarak analiz edilmiş ve farklılıklar tespit edilerek sonuçlara eklenmiştir.

1.2. İkinci Araştırma (2011-2012): Boşanmış Gelinler

1.2.1. Amaç

Türkiye’den evlenerek gelmiş ve boşanmış çok sayıda kadın *Turkish Lady* adlı sivil toplum kuruluşundan farklı konularda yardım talep etmektedir. Bu sivil toplum örgütü Türkiye’den gelmiş ve boşanmış kadınları daha iyi tanıma ve bu kadınlara dönük hizmetleri yeniden tanımlama amaçlı bir araştırma projesi tanımlamıştır. Bu araştırma Kral Baudouin Vakfı tarafından desteklenmiştir.

1.2.2. Araştırma Grubu ve Örneklem

Bu araştırma kapsamında Türkiye’den evlenerek Belçika’ya gelmiş ve boşanmış kadınlar araştırma grubu olarak tanımlanmıştır. Çalışma sahası Brüksel bölgesi olarak belirlenmiştir.

Odak-grup çalışmasına katılacak gelinlerin sayısı 5 kişiyle sınırlandırılmıştır. Türkiye’den evlenerek gelmiş ve boşanmış olmak, araştırmaya katılmak için gönüllü olmak, son iki yıl içerisinde *Turkish Lady* Derneğine herhangi bir konuda yardım talebiyle başvurmuş olmak çalışmaya katılacak kadınları seçerken temel ölçütler olarak tanımlanmıştır. Yaş aralığı dikkate alınmamıştır.

İlk etapta *Turkish Lady* Derneğinden son iki yıl içerisinde farklı konularda yardım almış 20 boşanmış gelin tespit edilmiştir. Bu kadınlar 2011 yılı şubat ayında bir bilgilendirme toplantısına davet edilmişlerdir. Bu toplantıya 15 kadın katılmıştır. Katılımcılara araştırma projesi ve odak-grup veri toplama teknikleri anlatılmıştır. Boşanmış 5 gönüllü gelin odak-grup görüşmelerine katılmayı kabul etmiştir. Yaşları 28–43 arasında değişen bu gelinlerin ikisi on yıldan fazla, üçü de on yıldan az bir süredir Belçika’da yaşamaktadır. Hepsi Brüksel’de ikamet eden gelinlerin evlilik süreleri 1 ile 20 sene arasında değişmektedir. Dördü ilkokul, biri de lise mezunudur. Araştırma sırasında herhangi bir işte çalışmayan gelinlerin ikisi sosyal yardım, ikisi hastalık yardımı, biri de işsizlik yardımı almaktaydı. İki gelin ikinci evliliklerini yapmış ve bu evliliklerinden çocuk sahibi olmuşlardı.

1.2.3. Veri Toplama ve Analiz Teknikleri

Bu çalışmada odak-grup yöntemi temel veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Bu yöntem interaktif katılım sağlama, kısa sürede derinliği yüksek verilere ulaşma imkânı vermiştir.

Odak-grup yöntem çerçevesinde oturumların tarihleri, her oturumun konusu ve nasıl gerçekleşeceği önceden belirlenmiştir. İlk toplantıda boşanmış 5 geline proje ve amaçları, odak-grup teknikleri tekrar anlatılmıştır. Her katılımcıya, projenin sentezi ve her oturumun konularını içeren Türkçe bir doküman verilmiştir. Oturumlarda Türkiye’deki yaşam çerçevesi, evlilik, Belçika’ya geliş,

aile yaşantısı, boşanma, boşanma sonrası hayat konuları tartışılmıştır. Her oturum kayıt edilmiş ve analiz için sonradan yazıya dökülmüştür.

Elde edilen veriler birinci araştırmada başvuru referanslar ışığında nitel içerik analiz teknikleriyle analiz edilmiştir.

2. Türkiye'den Gelin Göçü

Birinci araştırma çerçevesinde birebir görüşüğümüz 21 gelinden üçte ikisi kırsal bölgeden gelmektedir⁶. Üçte ikisi ancak ilkokul diplomasına sahiptir (14/21). Çok az sayıda gelin liseyi bitirebilmiştir (3/21). İçlerinden ikisi üniversite mezunudur (2/21). Türkiye'de sürücü belgesi alanların oranı (6/21) ve Belçika'ya gelmeden önce herhangi bir işte çalıştığını söyleyenlerin sayısı oldukça düşüktür (5/21).

Türkiye'de yaşayan ebeveynlerinin eğitimleri genelde ilkokul seviyesinde odaklanmaktadır. Çoğunluk çiftçi ve işçi olarak hayatlarını kazanmaktadır. Araştırma sırasında gelinlerin annelerinin ev işlerinin dışında sigortalı ve maaşlı bir işte çalışmadığı tespit edilmiştir. Anket grubunun hepsi çok çocuklu ailelerden gelmektedir. 8 gelin, eşleriyle akraba olduklarını dile getirmiştir. Bu bilgiler ışığında yeni dönem göçmen gelinlerin profillerinin birinci kuşak göçmen kadınlara benzediğini söylemek mümkündür.

Belçika'da yaşayan eşlerinin aileleri genelde çok çocuklu olup aile reisleri işçidir. Çoğunluğun Belçika vatandaşlığına geçtiği tespit edilmiştir. Kocalarının mesleki eğitimleri genellikle teknik alanlara odaklanmaktadır. Elektrik teknisyenliği, kaynak ustalığı, tesisatçılık, işçilik, ticaret kocaların başlıca meslekleridir. Araştırma sırasında gelinlerin üçte biri kocalarının işsiz olduğunu söylemiştir.

Herhangi bir işte çalışmayan 21 gelin ev hanımı olarak hayatlarını sürdürmekteydiler. Dolayısıyla bu gelinlerin ekonomik ve sosyal olarak eşlerine ve eşlerin ailelerine bağımlı kaldıkları tespit edilmiştir. Aile içi ve sosyal alandaki rolü genellikle eşi ve onun ailesi tarafından belirlenen gelinin çalışması çoğu zaman öngörülmemektedir. Gelinlerin çalışma arzusu olsa da dil sorunu, ailevi sorumluluklar ya da ekonomik kriz gibi konjonktürel etkenler gelinlerin iş piyasasında aktif rol almalarını engellemektedir. Fransızca'yı öğrenmek isteseler de fazla başarılı olamamaktadırlar. Ayrıca içinde yaşadıkları ailenin veya Türk toplumunun dışında sosyal bağ oluşturmakta zorlanmaktadırlar. Yaşanılan bölgenin dilini konuşamama, dinî ve kültürel farklılıklar Belçika toplumunu oluşturan diğer insanlarla kurulacak ilişkileri sınırlamaktadır. Sonuç olarak toplumsal hareket alanı daralmakta hatta toplumsallaşma sürecinde gerileme yaşanmaktadır.

⁶ Bu araştırma 2003-2007 arasında gerçekleştirilmiştir.

Gelinler Belçika'ya göç esnasında bütün evliliklerde gözlemlenen eşe kavuşma, kendi evini kurma gibi olumlu duyguların yanı sıra memleketlerini terk etmenin ve bilinmeyen başka bir ülkeye gitmenin verdiği derin bir kaygı yaşadıklarını dile getirmişlerdir. İçine geldikleri aileye, Türk toplumuna ve geldikleri yeni ülkeye uyum sağlama zorunluluğu psikolojik düzeyde yoğun kaygı oluşturmaktadır.

Evliliğe bağlı bu göç türünde beklentiler bir kadından diğerine, Belçika'daki ailelerden Türkiye'deki ailelere göre farklılaşmaktadır. Bu kadınlar ve Türkiye'deki aileleri için refah düzeyi yüksek hayat ve kadının bağımsızlaşması temel beklenti olarak ön plana çıkmaktadır. Araştırmaya katılan kadınlar Belçika'daki ailelerin kendilerinden Türk kültürünü, değerlerini ve geleneklerini eşlerine ve gelecek kuşaklara aktarmalarını beklediklerini söylemişlerdir. Bu gelinler Belçika'da yaşayan Türkiye asıllı göçmenlerin dilinin, kültürel ve dinî kimliklerinin korunması gibi önemli bir işlevi üstlenmektedirler. Kültürel değerleri beslemek, kimlik ve kültür erozyonuna karşı gelebilmek için «taze kan» taşımaktadırlar⁷. Belçika'da yaşayan birinci kuşaktan ebeveynlerle yaptığımız çalışmalar bu tespitimizi desteklemektedir (Taş, 2008, s. 73). Gelinler içine geldikleri ailelerin beklentilerine cevap vermek için çaba gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Buna rağmen kendilerinin Türk toplumunda zaman zaman aşağılandıklarını aktarmışlardır. Bazen de Belçika'da yetişmiş genç kızlar tarafından dışladıklarını söylemişlerdir. Ayrıca kendilerine hizmet için buraya getirilmiş gelinler olarak bakılmasından yakınmışlardır.

Belçika'yı gelişmiş ve modern olarak hayal etmiş olan gelinler, genelde beklediklerini bulamamışlardır. Belçika'nın gri havası, yan yana dizilmiş ve eskimiş evleri, kirli sokakları, ekonomik zorluklar, insanların giyim tarzı, gençlerin davranışları gibi konular gelinleri şaşırtmış ve hayal kırıklığı yaratmıştır. Genelde Türkiye'de tatil dönemlerine karşılaştıkları ve zengin olarak tanıdıkları «Almanca» Türklerin aslında fazla zengin olmadıklarını tespit etmişler. Eşin ve içine gelinen ailenin ekonomik imkânlarının sınırlı olması gelinlerin temel beklentileri olan refah düzeyi yüksek sosyal ve kültürel hayata erişmelerini engellemiştir.

Gelinlere göre Türkiye'den gelen eşlerle Belçika'da yetişmiş eşler arasında iki farklı ülkede yetişmiş olmaktan kaynaklanan zihniyet farklılığı mevcut olup eşler birbirlerini anlamakta zaman zaman zorlanmaktadırlar. Özellikle her iki tarafın kendini iyi ifade edeceği ortak bir dil yoktur. Belçika'da yetişmiş eş çoğu zaman Türkçenin inceliklerine hâkim değildir. Türkiye'den gelen kadın ise

⁷ Hollanda Amersfoort'da yapılan bir araştırmaya göre Türkiye'den gelen gelinler gelenekleri taşıma, koruma ve aktarma işlevi üstlenmektedirler (Şahin, 2008).

Belçika'da konuşulan üç dilden birini⁸ konuşamamaktadır. Dolayısıyla tatmin edici iletişim kuramayan eşler evliliklerinde sorun yaşamaktadırlar.

Gelinler Belçika'ya geldiklerinde diğer kadınlar tarafından desteklendiklerini dile getirmişlerdir. Kurumlarla olan işlerinin takibinde tercümanlık, sağlık sorunlarında refakat ve göç sürecinde destek yardım aldıkları başlıca alanlardır.

Belçika'da olduklarına pişman olan birkaçı dışında çalışmamıza katılan gelinler gelecekleri için iyimser olduklarını dile getirmişlerdir (18/21). Onlara göre Belçika, göçmenleri ayırmaksızın bütün vatandaşların temel haklarını koruyan bir hukuk devleti olarak güven vermektedir. Kısa ve uzun vadede Türkiye'ye dönmeyi düşünmeyen gelinler, hayatlarını Belçika'da devam ettirmek istemektedirler. Son olarak öldükten sonra nereye gömülmek istedikleri kendilerine sorulmuş ve cenazelerinin Türkiye'ye defnedilmesi çoğunluğun arzusu olarak tespit edilmiştir (19/21).

3. Boşanmış Gelinler

Türkiye'den gelen gelinlerin bir kısmı farklı nedenlerden dolayı evliliklerini sürdürememekte ve boşanmaktadır. Belçika'da yerleşik boşanmış gelinlerin yaşam koşullarını analiz eden detaylı çalışmalar bulunmamaktadır. Bu konuyla ilgili bilgi derleme ve derlenen bilgileri ilgili kişi ve kurumlarla paylaşma amacıyla boşanan gelinlerin göç koşulları, evlilik sorunları, boşanma sebepleri, boşanma sonrası hayatlarını yeniden kurmalarına dair deneyimleri araştırılmıştır. Turkish Lady Derneği⁹ ile ortaklaşa gerçekleştirdiğimiz bu araştırma evlilikler ve göçlerle ilgili çalışmalarımızda tamamlayıcı olmuştur.

Odak-grup çalışmamıza katılan 5 gelin Belçika'ya göç etmeden önce yurt dışına gitmek ve yurt dışında yaşamak gibi bir amaçlarının olmadığını dile getirmişlerdir. Ayrıca kendilerinin Belçika'ya olan Türk göçüyle herhangi bir bağları yoktur. Kendi aile fertleri Belçika'ya daha öncesinde çalışmak için gelmemiştir.

⁸ Belçika'da yerleşik eşin yaşadığı bölgeye göre Türkiye'den gelen eş Fransızca, Flamanca, Almanca dillerinden birini öğrenmektedir.

⁹ Türkiye'den evlilik yoluyla gelen gelinler çeşitli nedenlerle bu dernekten yardım istemektedirler. Bazıları boşanmış olup kendilerine özgü sorunlar yaşamaktadırlar. Turkish Lady Derneği Belçika Türk toplumunda “gelin” olarak adlandırılan bu kadınlarla dayanışmayı güçlendirmek, bu konudaki bilgi birikimini arttırmak ve evlilikte aynı sorunları yaşayan kadınlara yol gösterecek önerileri ve deneyimleri ortaya koymak amacıyla 2011-2012 yıllarında Kral Baudouin Vakfı'nın desteğiyle “Gurbette Boşanma” adlı bir proje gerçekleştirmiştir. Boşanmış gelinlerle ilgili bu araştırma bu çalışma çerçevesinde bizim tarafımızdan hayata geçirilmiştir.

Görüştiğimiz gelinler orta Anadolu kökenli olup çok çocuklu ailelerden gelmektedirler. Babaları; işçi, memur, tüccar, çiftçi ve emeklidir. Anneleri ev kadınıdır.

Odak-grup çalışmamıza katılan beş gelinin profili bir önceki alan araştırmasında elde ettiğimiz verilerle örtüşmektedir.

3.1. Göç, Aile Hayatı ve Boşanma

Boşanmış olma çalışma grubumuzu belirlerken temel ölçüt olarak seçilmiştir. İlk başta boşanma nedenleri ve boşandıkları eşlerin sorunları dikkate alınmamıştır. Fakat gelinlerle gerçekleştirdiğimiz oturumlar, boşanmaya genellikle eşlerin sorunlarının sebep olduğunu ortaya koymuştur.

Evlenilecek kişiyi tanımama, görücü usulüyle evlenme, resmî evliliğin ve düğünün tatil döneminde çok kısa bir sürede çabucak yapılması, bu kadınların evlilik hikâyelerinin ortak noktalarını oluşturmaktadır.

Kuzenlerim beni eski eşimle tanıştırdı. Birkaç gün sonra dünür oldular. Bana modern göründüler. Kabul ettim. Hemen nişan yapıldı. Ardından resmî evlilik. Daha sonra düğün yapıldı. Her şey çok hızlı gelişti. İki haftada evli kadın oldum. Sonra eski eşim Belçika'ya döndü. Bir buçuk ay sonra da ben geldim (Selma, 28 yaşında).

Gelinlerin hayat hikâyeleri, önceki araştırmada da tespit ettiğimiz gibi, Belçika'dan biriyle yapılacak evliliklerin Türkiye'deki ebeveynler için kızlarının refah düzeyi yüksek bir hayata erişmeleri anlamına geldiğini ortaya koymuştur. Dolayısıyla ebeveynler bu tip evliliği teşvik etmektedirler.

Annem seni yeğenime veriyorum. Başka ülkeler gör. Zengin ve rahat bir hayatın olsun dedi (Fatma, 36 yaşında).

Gelinler kendi eşleri ve ailelerinin Türkiye ve Belçika'da farklı davranış ve yaşantılarının olduğunu dile getirmişlerdir. Grubumuza göre Türkiye'de kendilerini zengin ve modern olarak tanıtan eşler ve aileler Belçika'da ekonomik ve sosyal olarak daha fakir bir hayat sürmektedirler. Diğer bir tespit ise erkeğin ve ailesinin Türkiye'de kızı ve ailesini ikna etmek için fazlaca söz vermeleri ve verdikleri sözleri Belçika'da çoğu zaman yerine getirememeleridir. Bu davranış Türkiye'den gelen gelinlerin hayal kırıklığı yaşamalarına sebep olmaktadır.

Ben saz çalıyordum. Aynı zamanda üniversiteye hazırlanıyordum. Eski eşim beni Belçika'da üniversiteye göndereceğine dair söz verdi. Buraya gelince eski kayınbabam gelinin yeri evidir; okulla falan işin yok; sazımı eve sokarsan kırarım dedi (Selma, 28 yaşında).

Gelinler Türkiye'den gelen gelin ya da yeni çift için çoğu zaman erkek ve ailesi tarafından Belçika'da yeni bir ev kurulmadığını, yeni mobilyalar alınmadığını dile getirmişlerdir. 5 gelin Belçika'ya geldiklerinde kayınbabalarının evine

yerleşmişler. Bu durum görüştüğümüz 5 kadın tarafından kendilerini aşağılayan ve değersizleştiren bir tutum olarak tanımlanmıştır. Aralarından bazıları kendilerine “dul kadın” muamelesi yapıldığını belirtmişlerdir. Onlara göre geline yeni bir ocak açılmalı ve yeni mobilyalar alınmalıdır. Bu davranış, geline değer verici bir tutum olarak tanımlanmıştır.

Eski eşimin evine geldiğimde hayal bile etmediğim bir durumla karşı karşıya kaldım. Ev devlete ait sosyal bir konutmuş. Eski ve kirli mobilyalar. İnanılmaz! Aşağılayıcı! Türkiye’de evlenen bütün arkadaşlarıma yeni mobilyalar alındı. Ben de onlar gibi evleneceğimi hayal ederdim. Olmadı (Fatma, 36 yaşında).

Belçika’ya geldiğimde 17 yaşındaydım ve hamileydim. Kayınbabamın evine geldim. Yatak odamız bile yoktu. Kocam hiç eve gelmezdi. Birinci çocuğumu doğurur doğuramaz kayınbabam bizi evinin tek odalı çatı katına yerleştirdi. Eski bir yatak, üç tabak, üç kaşık, üç bardak ve bir tencereden başka hiçbir şeyim yoktu (Suna, 43 yaşında).

Diğer önemli bir tespit ise birden fazla kuşağın, evli ve bekâr kardeşlerin aynı çatı altında yaşamalarıdır. Gelinlere göre bu durum yeni evli çiftlerin özel hayatlarını kurlmalarını zorlaştırmaktadır. Diğer aile fertlerinin (ebeveynler, kardeşler, büyük anne ve baba) çiftlerin özel hayatlarına müdahale ederek gerek karı koca arasında gerekse gelin ve kendileri arasında çatışmalara sebep oldukları aktarılmıştır. Gelinler için kocanın kendilerine karşı anlayışlı olması önemli olsa da çatışmaları önlemeye yetmemektedir. Erkek çoğu zaman eşi ile kendi ailesi arasında kalmakta ve seçim yapmaya zorlanmaktadır.

Belçika’da yaşayan Türk kökenli eş, evliliğinde ve eşinin göç sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Eşin kocalık vazifesinde zayıf kalması çiftlerin çeşitli problemler yaşamalarına sebep olmaktadır. Çalışmamıza katılan kadınların hayat hikâyelerinin analizi eski eşlerinin kocalık ve aile reisliği rollerinde zayıf kaldıklarını ve evliliklerinin başarısız olduğunu ortaya koymuştur.

Gelinler aldatma, uyuşturucu kullanımı ve ticareti, kocalarının işlemiş oldukları farklı suçları boşanma sebepleri olarak nitelendirmişlerdir. Diğer önemli bir bulgu da, kocanın sorunlarının evlilik öncesi var olduğu, kendi ve ailesi tarafından evlilik öncesi gelin ve ailesinden gizlendiğidir. Ayrıca Belçika’da yaşayan eşin ve ailesinin kızı ve ailesini evliliğe ikna etmek için farklı yalanlar söylediklerini, gencin gerçek hikâyesini olduğundan farklı gösterdiklerini, açık olmadıklarını ve farklı dalaverelere başvurduklarını gelinlerin hayat hikâyeleri ortaya koymaktadır. Kendilerine söylenen farklı yalanlar gelinleri yaşanan sorunlardan daha çok sarsmakta ve evliliklerinde “kandırılmışlık”, “aldatılmışlık”, “kullanılmışlık” duyguları yaşamalarına sebep olmaktadır. Çalışmamıza katılan gelinler kadının kocası olacak kişinin sorunlarını önceden bilerek evliliğe girişmesi hâlinde evlilik hayatını daha iyi yönetebileceğini dile getirmişlerdir.

Evlilik, Belçika’da yaşayan bu aileler tarafından “terapi amaçlı” ya da “sorun çözme amaçlı” kullanılmaktadır. Ebeveynler sorunlu çocuğu evlendirerek iyileştirmeyi ya da kontrol altında tutmayı hedeflemektedirler. Bu tespit Anadolu’da gözlemlenen sorunlu erkeğin ya da kadının “baş göz edilmesi” tabiriyle örtüşmektedir. Evliliğin bu şekilde sorun çözme aracı olarak kullanılmış olması görüştüğümüz gelinleri psikolojik, sosyal ve hukuki açıdan zayıf kılmıştır.

Evlendik, düğünün ertesi günü eski eşimi telefonla bir kadınla konuşurken gördüm. Fransızca konuştukları için anlamıyordum. Telefon görüşmeleri eski eşimin Türkiye’de kaldığı iki hafta boyunca devam etti. Kaynanam önemli olmadığını eski bir arkadaşıyla konuştuğunu söyledi. Belçika’ya geldim. Kocamı bir kez gördüm. Ertesi gün kayboldu. Anladım ki konuştuğu kadın sevgilisiymiş. Altı ay sonra eve geldi. Bir akşam koluna iğneyle uyuşturucu verirken gördüm. Eroin kullanıcısıymış. Daha sonra birçok suçtan hapiste yattığını öğrendim. Yavaş yavaş bütün hayallerim yıkıldı (Feyza, 30 yaşında).

Bu çalışma eşin ailesi (kayınbaba-kayınvalide) veya eşin kendisi tarafından sorunların hafife alındığını ya da bertaraf edilmeye çalışıldığını ortaya koymuştur. Buna kayınbaba ve kayınvalidenin “Hasan ağanın gelini gibi kocasını beklemek”, “Ahmet’in karısı gibi katlanmak”, “Bekle düzelir” gibi söylemlerini örnek gösterebiliriz. Bazı kaynanalar ve kayınbabalar gelini yetersizlikle, eşini aile hayatında ve doğru yolda tutamamakla suçlamışlardır. Hatayı ve sorumluluğu başkasının üzerine atan bu tür davranışların “terapi amaçlı evlilik”lerde sıkça görüldüğünü belirtmek önemlidir. Aynı zamanda gelinler kaynanaların kendilerine karşı sert, düşmanca ve acımasızca davranışlarından yakınmışlardır.

Kayınbaba beni suçlamaya başladı. Sen nasıl kadınsın? Kocanı evde tutamıyorsun. Ben onu seninle evlendirdim. Sen onu baş göz edeceksin. Adam edeceksin. Suç işlemesine engel olacaksın. Evde bile tutamıyorsun. Biz ona seninle evlenmeden önce uyuşturucuyu bıraktırmıştık. Senin yüzünden tekrar uyuşturucu almaya başladı diye bana kızıyordu. Ben bunlara bir anlam veremiyordum. Ben ne yapabilirim ki? Adam bunları zaten yapıyormuş. Benden saklamışlar. Asıl benim onlara kızmam gerekir. Yalancılar (Feyza, 30 yaşında).

Gelinlerin eşleri veya eşlerinin aileleri tarafından farklı şiddet türlerine maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Aşağılanma, hakaret, dışlanma, kontrol, baskı, tecrit, Türkiye’ye geri gönderme tehdidi maruz kalınan psikolojik şiddet örnekleridir. Vücuttaki darbe ve işkence izleri bu kadınlara uygulanan fiziki şiddeti göstermektedir. Yine gelinlerin yaşadıkları parasızlık, istediklerini satın alamamaları yaşanan ekonomik şiddet olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, psikolojik ve fiziki şiddete uğrayan gelinlere karşı eşin diğer aile fertlerinin ve yakın çevresindeki insanların duyarsız kaldıkları tespit edilmiştir. Bu

duyarsızlık bir çeşit “duygusal sağırlık” olup şiddete maruz kalan gelinlerin çaresizliklerini pekiştirmektedir.

Benim dışarı çıkmama izin vermiyorlardı. Herhâlde başkası kocası hakkında bir şey söylemesin diye yapıyorlardı. Anneme babama telefon ederken onlara bir şey söylemeyim diye hep yanımda biri bekliyordu. Kaynanamın evini temizlediğim gibi bir de görümcemin evini temizlemek zorundaydım. (...) Bir gün kocam eve geldi. Uyuşturucu almıştı. Beni ölesiye dövdü. Senin yüziünden bana hayat yok diye beni yere yatırdı. Soyundurdu. Vücuduma ve kollarıma sigara bastı. Kimse gelip beni onun elinden almadı. (...) Dayanamıyordum. Evde bulduğum bütün hapları içtim, ölmek istedim. Hastaneye kaldırdılar. Görümcem olanları anlatmamam için beni yalnız bırakmadı. Daha sonra bir şey yokmuş gibi eve döndük. (...) Birkaç ay sonra bana kocamın kumar oynayıp borçlandığını ve borçlarını ödemek için altınlarımı bozduracaklarını söylediler. Ertesi gün konsoloslukta kayınbabama bir vekâlet vermeme istediler. Gece boyunca eski kocam bana işkence etti. Kollarımda defalarca sigara söndürdü. Dediklerini yapmazsam beni nehre atacağını söyledi. Sabah olunca beraberce konsololuğa gittik. Ağlaya ağlaya bir evrak imzaladım. Sonra anladım ki boşanmak için avukata vekâlet vermişim. Akşam eve dönünce Belçika'da yaşayan dayımı çağırıp beni ona teslim ettiler. Ayağımda bir tek terlikle dışarı koydular. Benim özel eşyalarımı ve elbiselerimi bile vermediler. Birkaç gün sonra dayım elbiselerimi istedi. Yaktıklarını söylediler (Feyza, 30 yaşında).

Gelinler hemen bir çocuk yapmaları için kocalarının aileleri tarafından baskıya maruz kalmışlardır. Çocuk, gelin ve eşi arasında kalıcı bir bağ yaratarak eşlerin problemlerinden dolayı gelinin boşanmasını engellemektedir.

Gelinler dil öğrenmek, çalışmak, sosyal etkinliklere katılmak, kendilerini geliştirmek gibi arzularının olduğunu, bunlara izin verilmediğini ve kocalarının ailelerinin gelinlerin kendilerini geliştirmelerinden korktuklarını aktarmışlardır. Kayınvalide ve kayınbaba, gelinin kendini geliştirmesini oğullarının durumunu güçlendirecek olumlu bir imkân olarak görmek yerine, gelinin gitme riski olarak algılamaktadırlar. Farkında olmadan gelinin kafasına “bağımsızlık eşittir boşanma” düşüncesini yerleştirmektedirler.

Gelinler başka bir ülkede olan yaşam alanında karşılaştıkları beklenmedik sorunlar karşısında çaresizlik yaşamışlardır. Yerleştikleri ülkenin dilini bilmemeleri, başkalarına bağımlılıklarını daha da arttırmıştır. Yaşanan sorunları çözmek için kolayca yardım alamamışlardır. Gelinler dil veya meslek kurslarına katılmanın dış dünya ile bağlantı kurma imkânı sağladığını dile getirmişledir.

Gelinler aile içinde yaşadıkları sorunlardan Türkiye'deki ailelerine hemen bahsedememişler. Türkiye'deki yakınlarını üzme ve evliliklerinin başarısız olduğunu göstermeme, sorunlarını gizlemede iki temel sebep olarak tespit edilmiştir.

Gelinlerin boşanma sürecinde, boşanma kararı almalarının kolay olmadığı gözlemlenmiştir. Boşanma kararı almadan önce, Belçika’da boşandıktan sonra yeni bir hayat kurmanın zor olduğunu bildiklerini ve başaramamaktan korktuklarını dile getirmişlerdir. Buna bağlı olarak dil konusunda bağımlılık, sosyal yardımlara ulaşma zorluğu, barınma ihtiyacını giderme, ekonomik belirsizlik, kadınlar tarafından belli başlı güçlükler olarak tanımlanmıştır. Onlara göre boşanmadan sonra, kadınlar “boşanmış-dul” kadın statüsüne girmekte ve Belçika Türk toplumunda farklı biçimlerde dışlanmalara ya da hırpalanmalara maruz kalmaktadır. Örneğin boşanmış gelinlere Türk ailelerin kolayca kiralık ev vermediklerini, bazen de cinsel ya da moral tacize uğradıklarını aktarmışlardır.

Bize dul diye Türkler ev vermiyorlar. Kadınlar kocalarını baştan çıkartacağımızdan korkuyorlar (Fatma, 36 yaşında).

Evlilikleri sona eren kadınlar, bilgisizlikten ya da dil bilmediklerinden dolayı ilgili genel hizmet kurumlarından doğrudan yardım alamamışlardır. Dolayısıyla günlük hayatta karşılaştıkları çeşitli işleri yönetmek için farklı derneklerden ya da çevrelerindeki çift dilli Türk kökenli kişilerden yardım almışlardır.

Boşanmış gelinlerin bazıları psikolojik yardıma ihtiyaç duyduklarını fakat psikolojik yardım veren servislere ulaşma problemi yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Ülke dilini bilmediklerinden dolayı kolayca destek alamayan gelinler evlilikleri süresinde de farklı servislerle olan işlerinde eş ya da eşin aile fertlerinden birinin tercüman olarak kendilerine refakat etmelerinden dolayı yaşadıkları sorunları dile getiremediklerini ifade etmişlerdir.

Gelinler boşanma sonrası eski kocaları ve eski kocalarının aileleri tarafından farklı biçimlerde baskı ve tacizlere maruz kalmışlar. Türkiye’ye gönderme ve çocuklarını ellerinden alma tehdidi, tekrar evlenmelerinin yasaklanması, boşanmadan sonra polise yapılan sahte evlilik şikâyetleri örnek verilmiştir. Bazı gelinler, polise yapılan benzer şikâyetler sonrası oturumlarını kaybettiklerini dile getirmişlerdir.

Eski kocam beni polise evi terk etti diye şikâyet edip oturumumu iptal etmelerini istedi. Ama ben kendimi savundum (Fatma, 36 yaşında).

Beni evden kovup evi terk etti diye polise şikâyet ettiler. Oturum iznimi kaybettim. Altı yıl oturum almak için mücadele ettim. Sonunda aldım ama yaşadığım sorunlar ve Türkiye’ye gidememek beni yıprattı (Feyza, 30 yaşında).

Türkiye’ye dönüş bu kadınlar tarafından “evlilikte ve göçte başarısızlık” veya “hafiflik” olarak görülmektedir. Onlara göre geriye dönüş kendilerinin ve Türkiye’de bulunan ailelerinin şerefini lekeleme olasılığı taşımakta ve bir “namus meselesi” olarak görülmektedir. Türkiye’deki çevrelerinde kötü görülme korkusu boşanma sonrası baba evlerine dönmelerini engellemekte,

Belçika'da yaşamayı tercih etmektedirler. Bu kararlarında kazanmış oldukları ekonomik ve sosyal bağımsızlıklarının etkisi büyüktür. Türkiye'ye döndüklerinde ailelerine bağımlı olacaklarını ya da tekrar evlendirileceklerini ve kocalarına bağımlı yaşamak zorunda kalacaklarını dile getirmişlerdir.

Boşanmış gelinler Belçika'da hayatlarını yeniden kurmak ve iyi şartlarda yaşamak için önemli bir güç ve motivasyona sahipler. Örneğin geçici sosyal yardımlara bağlı kalmamak için hemen iş bulup çalışmaya başlamışlar. Eski eş ve eski eşin ailesinden bir çeşit öç alma arzusu kadınların başarıya motivasyonlarını pekiştirmiştir. Eski eş ve ailesinin baskılarına ve tehditlerine rağmen hayatlarını sürdürmek hatta var olabilmek onlar için önemli bir değer olarak tanımlanmaktadır. Bu gelinler Belçika'da hayatlarını yeniden kurmuş olmaktan büyük bir gurur duymaktadırlar.

3.2. Boşanmış Gelinlerden Öneriler

Boşanmış gelinler Türkiye'den gelecek başka gelinlerin kendilerinin düştüğü duruma düşmemeleri için Belçika'da yaşayan Türklere, Belçika (belediye gibi) ve Türk resmî makamlarına (konsolosluk gibi) ve Türkiye'de yaşayan ailelere ve gençlere önerilerde bulunmuşlardır.

Her şeyden önce Türkiye'de ve Belçika'da gençler ve aileler evlilik ve göç sorunu konusunda bilgilendirilmelidirler. Belçika'da yaşayan aileler çocuklarını Belçika'dan evlendirmeli, Türkiye'den gençleri getirmemeli ve eşler arasındaki özel meselelere karışmamalıdır.

Gelinlere göre Türkiye'den yapılacak evlilikler tamamen yasaklanmalıdır. Göç ülkesinde yaşanan zorluklar ve eşler arasındaki kültür ve zihniyet farklılığı bu taleplerine sebep teşkil etmektedir.

Gelinler birçok çiftin, evliliklerini takiben borç ödemek zorunda kaldıklarını ve ekonomik zorluklar yaşadıklarını aktarmışlardır. Ebeveynlere yeni evli çiftlere düğün borçlarını bırakmamaları önerilmiştir.

Belçika'daki ebeveynler evlilik öncesinde çocuklarının hayat hikâyeleri hakkında yalan söylememelidirler. Belçika'da aile çevresinde bulunan insanlar ise evlilikten önce Türkiye'den gelecek geline eşi olacak kişi hakkındaki gerçekleri söylemelidirler.

Türkiye'den gelen gelinler kendi hayat projelerine göre yaşamalıdır. Hızlı biçimde farklı sosyal ortamlara girerek kendi sosyal ağlarını kurmalıdırlar. Örneğin yeni gelen gelinler kadınlarla çalışan bazı derneklerin faaliyetlerine katılabilirler. Yine bütün gelinler buldukları ülkenin dilini öğrenmelidirler. Eşler ve aileleri gelinlerin bu girişimlerini korkmadan desteklemelidirler.

Gelinler hemen çocuk yapmamalıdır. Çoğu zaman çocuk, boşanma gerektiren durumlarda boşanmaya engel teşkil etmektedir.

Türkiye'den gelen gelinler sorun yaşamaları durumunda bunu çekinmeden Türkiye'deki ailelerine bildirmelidirler. Türkiye'deki aileler ise çocuklarının şikâyetlerine karşı duyarlı olmalıdırlar.

Çalışmamıza katılan gelinler evliliklerinde sorun yaşayan kadınların boşanmamaları için çoğu zaman çevreden baskıya maruz kaldıklarını dile getirmişlerdir. Dolayısıyla boşanma kararı alan kadınlara saygı duyulmasını istemektedirler. Boşanma durumunda kadının özel eşyalarının geri verilmesinin önemini hatırlatan gelinlere göre, özel eşyalar insan kimliğinin parçasıdır ve buna saygı duyulmalıdır.

Onlara göre Belçika'ya gelen gelinler yardım alabilecekleri Belçika kurumları hakkında bilgilendirilmelidirler. Belçika kurumları ise gelinlerle ilgili işlerde profesyonel tercümanlara başvurmalıdır.

Belçika makamları gelinlerin sorunlarını bilmeli ve özellikle Türkiye'den yaptıkları ikinci evlilikten şüphe etmemelidir. Gelinler ikinci evliliklerin hayatlarını yeniden kurmalarını kolaylaştırdığını dile getirmişlerdir. Belçika makamları eşlerine vize konusunda sorun çıkarmamalıdır. Tersisi durumda eşler bireysel hayatlarında ya da evliliklerinde sorun yaşamaktadırlar.

Almanya ve Hollanda'nın vize için şart koştuğu dil öğrenme, boşanmış gelinler tarafından desteklenmekte ve Belçika'nın da benzer uygulamalara geçmesi beklenmektedir. Onlara göre dil bilerek Belçika'ya gelen gelinler hayatlarını daha kolay yönetirler.

Türk makamlarına, özellikle de konsolosluk çalışanlarına, Türkiye'den gelen gelinlerin sorunlarına ve zayıflıklarına dikkat etmeleri tavsiye edilmektedir.

Görüştiğimiz gelinler; bu tür çalışmaların sonuçlarına ve çözüm önerilerine çok ilgi gösterdiklerini dile getirmişlerdir. Kendileriyle görüşülerek elde edilen araştırma sonuçlarının Türkçe, Fransızca, Flamanca olarak yayımlanmasını ve çok geniş bir kitle tarafından seslerinin duyulmasını istemektedirler.

Sonuç

Her yıl çok sayıda gelin evlilik göçü çerçevesinde Türkiye'den Belçika'ya gelmektedir. İki aşamada ve iki ayrı zamanda gerçekleştirmiş olduğumuz iki çalışma bize bu gelinleri daha iyi tanıma imkânı vermiştir.

21 gelinle gerçekleştirilen görüşme (interview) tekniğine dayalı birinci nitel araştırma (2003-2007); gelinlerin genelde kırsal bölge kökenli olduklarını, eğitim seviyelerinin ilkökul düzeyinde odaklandığını, çoğunlukla ev hanımı olduklarını, Belçika'ya refah düzeyi yüksek bir hayat için göç ettiklerini, göç kökenli eşlerine ve çocuklarına dil, din ve Türk kültürünü aktarma sorumluluğu aldıklarını, ülkelerinden kopuş yaşadıklarını, Belçika'da eşe, eşin ailesine, Türk toplumuna ve Belçika toplumuna uyum sağlamak zorunda kaldıklarını, dil

bilmediklerini, çevreleriyle olan ilişkilerinin sınırlı olduğunu, Belçika'nın ikliminin, mimarisinin, eski binalarının bu kadınlarda hayal kırıklığı yarattığını, ekonomik imkânlarının sınırlı olduğunu, evliliklerinde eşleriyle zihniyet farklılığı yaşadıklarını, yaşadıkları zorluklara rağmen Belçika devletine güvendiklerini, hayatlarının geri kalan kısmında Belçika'da yaşamayı düşündüklerini, öldükten sonra Türkiye'ye defnedilmeyi planladıklarını tespit etme imkânı vermiştir.

Boşanmış 5 kadınla odak-grup tekniklerini kullanarak gerçekleştirdiğimiz ikinci nitel araştırma (2011-2012), evliliklerini sürdüremeyen ve boşanmak zorunda kalan gelinlerin kocalarının yaşadıkları uyuşturucu bağımlılığı, suç işleme, aldatma vb. gibi farklı sorunlardan dolayı boşandıklarını, Belçika'da çocukları sorun yaşayan ailelerin evliliği terapi amaçlı kullandıklarını, evlilik öncesinde erkeğin sorunlarının gelin adayından gizlendiğini, Belçika'da eşinin sorunlarıyla karşılaşan gelinin büyük şok yaşadığını ve nasıl davranacağını bilmediğini, yine terapi amaçlı evliliklerde gelinin ve ailesinin farklı yalanlarla ikna edildiğini, düğünün çok hızlı biçimde yapıldığını ve Belçika'ya gelen gelinin çoğu zaman bu aileler tarafından tecrit edildiğini, kendini terapi amaçlı evlilik içinde bulan gelinin boşanmasını önlemek için hemen doğurmasının beklenildiğini anlamamızı sağlamıştır.

Gelinin kayınbabanın evine yerleşmesi, kendine yeni ev kurulmaması, dolayısıyla birden fazla kuşağın ve evli çiftin aynı evde oturması diğer tespitlerdir. Bu gözlem Brüksel'e yerleşmiş Türklerde aynı çatı altında birkaç kuşağın birlikte yaşadığı savıyla örtüşmektedir (Jamouille, 2010, s. 36). Gelinin kendine ait evi ve yeni eşyalarının olmaması, Belçika'ya gelmeden önceki beklentileri ve Belçika'da karşılaştığı gerçekler arasında uçurum yaratmakta ve travmaya sebep olmaktadır. Sonuç olarak gelinin kendine olan öz güveni ve benlik değeri büyük zarar görmektedir. Gelinlerden bazılarının Belçika'ya gelesi 10-15 yıl olmasına rağmen bu konuda hâlâ acı çektikleri gözlemlenmiştir.

Çalışmamıza katılan beş kadın psikolojik, fiziksel, cinsel ve ekonomik şiddete maruz kalmıştır. Eş ve ailesiyle başedemeyen kadınlardan bazılarının dirençleri kırılmış, psikolojik dekompanasyon sürecine girmişler ve farklı psikopatolojiler geliştirmişlerdir. Anksiyete bozukluğu, depresyon, psikosomatik şikâyetler tespit ettiğimiz başlıca psikopatolojik sorunlardır¹⁰. Bazılarında bu sürecin etkileri hâlâ mevcuttur. Bu gözlem Hirigoyen'in şiddet sürecinde mağdurun ruhsal tansiyon ve stres yaşadığını, bunun da anksiyete ve depresyon bozukluğu gibi farklı psikopatolojik sorunlara sebep olduğu tespitleriyle örtüşmektedir (1998, ss. 187-189). Özellikle kadınlardan birine

¹⁰ Bu gelinlere evlilik sürecinde kendilerinde gözlemledikleri başlıca psikolojik şikâyetler sorulmuştur. Verdikleri cevaplar doğrultusunda klinik tablolar oluşturulmuş ve psikopatolojik tanımlama getirilmiştir.

(Feyza, 30 yaş) eşi ve eşinin ailesi tarafından topluca şiddet uygulanmıştır. Görüşülen gelinlerin hayat hikâyeleri kadının ailesinden uzakta zayıf kaldığını ve sadistçe muamelelere açık olduğunu göstermektedir. Bu tespit Rubin'in (2009, s. 64) kişinin zayıf pozisyonunun diğerlerinde sadist davranışlar uyandırdığı savıyla örtüşmektedir. Özellikle kadının dil bilmemesi ve Belçika kurumlarından yardım alamaması onun zayıf pozisyonunu pekiştirmektedir.

Belçika'da yaşama kararı alan boşanmış gelinler çok hızlı sosyalizasyon sürecine girmektedirler. Hemen ev bulma, sosyal yardım kuruluşlarına müracaat etme ve kendi işlerini takip gibi konularda ani olarak Belçika kurumlarıyla karşı karşıya kalmakta ve büyük stres yaşamaktadırlar. Bu da daha önceki gözlemlerimizle örtüşmektedir (Taş, 2006). Bu süreçte başkasına bağımlı kalan gelinler Türk toplumunda farklı dışlanmalara maruz kalmaktadırlar. Çoğu zaman benzerleriyle bir araya gelen boşanmış kadınlar farklı bir gettolaşmaya da örnek teşkil etmektedirler. Ancak gelinlerin oluşturduğu homojen grup kadınlara birbirini anlama, teselli etme, karşılıklı destekleme gibi avantajlar sağlamaktadır.

Yine boşanma sürecinde gelinlerin psikolojik sorunlar yaşadıkları ve yardım almakta zorlandıkları tespit edilmiş olup ruh sağlığı çalışanlarının bu kadınlara karşı daha duyarlı olmaları gerekmektedir. Psikolojik sorunsal boyutta uluslararası göçte yaşanan ülkesinden kopma ve içine gelinilen ülkede karşılaşılan uyum sorunlarının yarattığı travmayı dikkate almak gerekmektedir. Baubet ve Moro (2009, s. 51), göçün insanı çevreleyen ve koruyan kültürel çevreden kopuş yarattığını, buna bağlı olarak kişinin dünyayı algılamasını sağlayan içselleştirdiği kültürel referanslarının yıkıma uğradığını ve sonuç olarak göçmende kayıp duygusu ve travma yarattığını belirtmektedirler.

Bu araştırma çerçevesinde boşanmış gelinlerin farklı gruplara yönelik önerileri alınmıştır. Türkiye'den eş seçilmemesi, gelinlere güvenilmesi, boşanma kararına saygı duyulması ve boşanmadan sonra özel eşyalarının iade edilmesi Belçika'da yaşayan ailelere; gelinlerin kendi hayat projelerini ön plana çıkartmaları, çevrelerine uyum sağlamaları, dil öğrenmeleri ve sorun yaşamaları hâlinde hemen Türkiye'deki aileleriyle konuşmaları, gelinlere; Belçika'ya gelen gelinlere kurumlar hakkında bilgi verilmesi, yaşadıkları sorunların bilinmesi, boşanma durumunda sahte evlilik şikayetlerinin dikkate alınmaması ve Türkiye'den yapılan ikinci evliliklerin kolaylaştırılması, Belçika makamlarına ; Türk konsoloslukunda çalışan memurların gelinlerin yaşantılarını bilmeleri ve bazı zorlamalara ve zorla imzalatılan evraklara karşı duyarlı olmaları Türk makamlarına başlıca önerileridir.

Araştırmamıza katılan gelinler kendileriyle ilgili bilgilerin herkese ulaşmasını ve seslerinin duyulmasını talep etmektedirler.

Kaynakça

- Alami, S., Desjeux, D. et Garabuau-Mousaoui, I. (2009). *Les Méthodes Qualitatives*. Paris: PUF.
- Baubet, T. et Moro, M. (2009). *Psychopathologie Transculturelle*. Issy-les-Moulineaux: Masson.
- De Ketele, J. M. et Rogers, X. (2009). *Methodologie du Recueil d'Information*. Bruxelles: Deboeck.
- Depelteau, F. (2010). *La Demarche d'une Recherche en Sciences Humaines*. Bruxelles: Deboeck.
- Gelekçi, C. ve Köse, A. (2009). *Misafir İşçilikten Etnik Azınlığa, Belçika'daki Türkler*. Ankara: Phoenix.
- Hirigoyen, M-F. (1998). *Harcellement Moral*. Paris: La Découverte et Syros.
- Jamoulle, P. (2010). *Trouble des Transmissions dans les Quartiers Populaires à Forte Densité Immigrée*. Bruxelles: FRB.
- Kaya, A. et Kentel, F. (2007). *Belgo-Turc, Pont ou Brèche entre la Turquie et L'union Européenne?*. Bruxelles: FRB.
- Rubin, G. (1999). *Le Sodomochisme Ordinaire*. Paris: L'Harmattan.
- Schoonvaere, Q. (2013). *Etude Démographique de la Population Turque en Belgique*. Bruxelles: Centre pour l'Egalité des Chances et la Lutte Contre le Racisme.
- Şahin, İ. (2008). *Göçmen Kadınların Dinî Ritüellere Katılımı: Amersfoort (Hollanda) ve Boğazlıyan Örneğinde Karşılaştırmalı Bir İnceleme*. Basılmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Taş, E. (2006). Immigration Féminine Récente en Provenance de la Turquie. *Osmoses*, 38.
- Taş, E. (2008). *Kismet! Belgique/Turquie: Regards Croisés sur les Mariage et Migrations*. Paris: L'Harmattan.
- Taş, E. (2008). Le Mariage de Prévention, Souffrance de Femmes d'Origine Turque. *Osmoses*, 49.
- Teule, J., Vanderwaeren, E. et Mbah-Fongkimeh, A. (2012). *La Migration par le Mariage d'Emirdağ à Bruxelles*. Université d'Anvers. Bruxelles: FRB.

Elektronik Kaynaklar

- Belçika. 10/10/2013 tarihinde <http://tr.wikipedia.org/wiki/Belçika> adresinden erişildi.
- Le Focus Groupe. 15/07/2013 tarihinde <http://www.spiral.ulg.ac.be/fr/outils/focus-group/> adresinden erişildi.
- Le Regroupement Familial: ce qui a changé. 10/10/2013 tarihinde <http://www.cire.be/thematiques/sejour-et-regroupement-familial/regroupement-familial/739-regroupement-familial-ce-qui-a-change> adresinden erişildi.
- İstatistik: Türkler, 02/10/2013 tarihinde http://www.diversite.be/?action=publicatie_detail&id=157&thema=4, adresinden erişildi.

